

Family Relationships and the Three Dimensions of Subjective Wellbeing

Savinee Mega¹

Received: February 26, 2023 Revised: July 12, 2023 Accepted: July 25, 2023

Abstract

The objective of this research is to analyze the relationship between family relationship and subjective wellbeing of Thai people, which is divided into three dimensions: life evaluation, positive affect, and negative affect. Additionally, the research aims to analyze other factors that are related with the subjective well-being. The analysis utilized data from the 2018 Social and Cultural Situation Survey conducted by the National Statistical Office, with a total sample of 10,934 individuals aged 15 years and above. The results of the ordered probit regression model indicate that a good family relationship can significantly explain subjective well-being in all three dimensions. Respondents who reported high levels of love and attachment to their families were more likely to have high levels of life satisfaction and positive affect, and less likely to have negative affect compared to those who reported low levels of family warmth. This study reflects that a warm family relationship has a significant relationship with the subjective wellbeing of Thai people in both short-term dimensions (measured by positive and negative emotions), and long-term dimensions (measured by life evaluation). Therefore, if the goal of public policy is to increase the happiness of Thai people, public or private policies that promote family cohesion or relationship, should be considered an important priority for Thailand.

Keywords: Family relationship, subjective wellbeing, life evaluation

¹ Lecturer at Management Science, Udon Thani Rajabhat University, Email: Savinee.suri@gmail.com

สัมพันธภาพครอบครัวกับมิติ 3 ด้านของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

สาวิณี เมกะ¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว และความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทย ที่แบ่งออกเป็น 3 มิติ คือ มิติทางด้านการประเมินชีวิต มิติทางด้านอารมณ์ด้านบวก และมิติทางด้านอารมณ์ด้านลบ และวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทย การวิเคราะห์ดังกล่าวใช้ข้อมูลการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมปี 2018 ที่จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ทั้งหมด 10,934 ตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือ Ordered probit regression พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีสามารถอธิบายความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยได้ทั้ง 3 มิติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองมีความรักและผูกพันต่อกันมาก จะมีความน่าจะเป็นที่จะมีความพึงพอใจในชีวิตและความรู้สึกด้านบวกในระดับมาก รวมทั้งมีความรู้สึกด้านลบน้อยกว่ากลุ่มที่ตอบว่าครอบครัวตนเองไม่มีความอบอุ่นหรือมีความอบอุ่นน้อย ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสภาพจิตใจของคนไทยอย่างชัดเจนทั้งในมิติระยะสั้นที่วัดโดยอารมณ์เชิงบวกและลบ และระยะยาวที่วัดโดยมิติการประเมินชีวิต ดังนั้น หากเป้าหมายของการดำเนินนโยบายสาธารณะคือการทำให้คนไทยมีความสุขมากขึ้น นโยบายที่เป็นมิตรต่อครอบครัวทั้งที่สนับสนุนโดยภาคเอกชนหรือรัฐบาล ถือเป็นสิ่งที่ประเทศไทยควรตระหนักและให้ความสำคัญมากขึ้น

คำสำคัญ: สัมพันธภาพในครอบครัว ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย การประเมินชีวิต

¹ อาจารย์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี อีเมล: Savinee.suri@gmail.com

ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

ครอบครัวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในชีวิต ที่จะช่วยส่งเสริมทั้งพัฒนาการทางด้านร่างกาย และ ความมั่นคงทางจิตใจให้แก่สมาชิกในครอบครัว งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ผ่านมา (Chen et al., 2016; Polenick et al., 2018; Clark et al., 2008) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองมีสัมพันธภาพที่ดี มีการแสดงออกถึงความรักและเอาใจใส่กันในครอบครัว จะมีความพึงพอใจในชีวิตและมีความรู้สึกด้านลบน้อยกว่ากลุ่มที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองไม่ค่อยมีความอบอุ่นเท่าที่ควร เมื่อพิจารณาภาพรวมของสถานการณ์ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งโรคระบาด ส่งผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อความเปราะบางทางครอบครัวที่อาจจะเพิ่มขึ้น จากข้อมูลสถิติของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รายงานว่า สุขภาวะทางสังคมของคนไทยมีความเปราะบางมากขึ้นจากประเด็นการเพิ่มขึ้นของเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัว โดยจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในปี 2012-2020 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 970 เหตุการณ์ในปี 2012 เป็น 1,789 เหตุการณ์หรือเพิ่มขึ้นกว่า 80% ในช่วงการระบาดของโควิด-19 ในปี 2020

จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสัมพันธภาพในครอบครัวไทยอาจมีความเปราะบางจากแนวโน้มเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น งานวิจัยนี้เริ่มจากคำถามการวิจัยว่า ความสัมพันธ์ในครัวเรือนไทยที่มีแนวโน้มเปราะบางมากขึ้นนี้ จะส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทยในระยะสั้นและระยะยาวอย่างไร จากการให้คำนิยามของ OECD (2013) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective Wellbeing) ว่าเป็น การรับรู้ของแต่ละบุคคล เกี่ยวกับระดับความพึงพอใจในชีวิต อารมณ์ทางด้านบวกและลบ และคุณค่าในชีวิต จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยมีหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สะท้อนความรู้สึกในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวได้ว่า ชุดข้อมูลการสำรวจภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมครอบครัวมิติความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย 3 ด้าน คือ 1) มิติทางด้านการประเมินชีวิต (Life Evaluation) มิตินี้เป็น การสะท้อนการสังเคราะห์จากประสบการณ์ในอดีตถึงปัจจุบัน เป็นผลกระทบในระยะยาว ส่วนมิติที่ 2) และ 3) คือ มิติทางอารมณ์ (Affect) ซึ่งแบ่งเป็นอารมณ์ทางด้านบวกและด้านลบ ซึ่งเป็นการสะท้อนสภาพจิตใจและอารมณ์ของปัจเจกบุคคล ณ จุดของช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นการสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นต่อจิตใจในระยะสั้น โดยในการที่จะวัดมิติด้านความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยให้ครอบคลุมมิติที่ว่ามานั้น ต้องอาศัยการออกแบบเครื่องมือข้อคำถามให้สอดคล้องกับมิติที่ต้องการประเมินในแต่ละด้าน

การศึกษางานวิจัยในอดีตที่ผ่านมาพบว่า ช่องว่างงานวิจัย (Research gaps) ในประเทศไทยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยมีข้อจำกัดหลายประเด็น ประเด็นแรกคือ งานวิจัยส่วนใหญ่เลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างเฉพาะกลุ่มย่อย เช่น การเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะช่วงอายุ หรือเฉพาะพื้นที่ ทำให้การอธิบายผลการศึกษาเชื่อมโยงสู่การกำหนดนโยบายในระดับประเทศมีข้อจำกัด ประเด็นที่ 2 คือ งานวิจัยส่วนใหญ่เลือกใช้เฉพาะมิติด้านการประเมินชีวิต หรือการประเมินความพึงพอใจในชีวิต เป็นตัวแทนเพียงมิติเดียวที่ชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ทั้งที่ขอบเขตขององค์ประกอบควรรวมอารมณ์ด้านบวกและด้านลบร่วมด้วย ประเด็นที่ 3 คือ การสร้างโมเดลการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่ผ่านมา มีข้อจำกัดในการเลือกใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติที่เหมาะสมกับลักษณะข้อมูล

และขาดการทดสอบการคงเส้นคงวา (Robustness test) ของผลการศึกษาที่ได้ (Chantranapaporn & Wongkumsin, 2019; Malathum et al., 2009)

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อต้องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ซึ่งจะแบ่งออกองค์ประกอบเป็นมิติที่ครอบคลุมมากขึ้น คือ มิติทางด้านการประเมินชีวิต (Life Evaluation) ที่สะท้อนผลด้านจิตใจในระยะยาว และมิติทางด้านอารมณ์ด้านบวกและด้านลบ (Positive and negative affect) ที่สะท้อนผลด้านจิตใจในระยะสั้น นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะเติมเต็มช่องว่างงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านครอบครัวและความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในประเทศไทยให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้ได้ภาพรวมของการวิเคราะห์ในระดับประเทศ ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมปี 2018 ที่จัดเก็บข้อมูลจากทุกจังหวัดในประเทศไทยโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์มีจำนวน 10,934 ราย ข้อมูลการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมนี้มีจุดเด่น คือ มีการรายงานชุดข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพจิตของคนไทยอย่างละเอียด ซึ่งครอบคลุมมิติในการประเมินความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่หลากหลาย

ประโยชน์ของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ การมีหลักฐานงานวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อสรุปว่า ปัจจัยใดมีผลต่อความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทยในมิติระยะยาวที่สะท้อนผ่านมิติทางด้านการประเมิน และมิติระยะสั้นที่สะท้อนผ่านอารมณ์ทางด้านบวกและด้านลบ ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะของประเทศไทยที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้คนไทยมีความสุขมากขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงในประเด็นด้านการจัดสรรงบประมาณสู่โครงการหรือนโยบายที่ส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทยให้มากยิ่งขึ้นในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจ และสังคม มีความเสี่ยงในหลายมิติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย โดยแบ่งเป็น
 - 1.1) ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กับมิติทางด้านการประเมินชีวิต
 - 1.2) ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กับมิติทางด้านอารมณ์ด้านบวก
 - 1.3) ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กับมิติทางด้านอารมณ์ด้านลบ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective Wellbeing) คือ การรับรู้ของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจในชีวิต อารมณ์ทางด้านบวกและลบ และคุณค่าในชีวิต ที่ทำการประเมินค่าด้วยตัวของผู้ประเมินเอง (OECD, 2013) จากความหมายที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย มีหลายมิติในการพิจารณาทั้งมิติที่สะท้อนความรู้สึกในระยะสั้นและระยะยาว Office for National Statistics (2020) และ OECD (2013) รายงานว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยสามารถแบ่งออกได้เป็น มิติทางด้านการประเมินชีวิต (Life Evaluation) มิติทาง

อารมณ์ (Affect) และมิติทางเชิงคุณค่าหรือการมีเป้าหมายในชีวิต (Eudaimonia) ในการวัดระดับการประเมินตนเองสำหรับมิติแต่ละด้าน จะมีการใช้เครื่องมือในการวัดที่แตกต่างกันไป

มิติทางด้านการประเมินชีวิต (Life Evaluation) เป็นการสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตในภาพรวม โดยมักจะสอบถามว่า "โดยภาพรวม คุณพอใจกับชีวิตของคุณทุกวันนี้มากน้อยแค่ไหน" (Office for National Statistics, 2020) หรือในแบบสำรวจ The World Value Survey ระบุคำถามว่า "เมื่อพิจารณาจากทุกสิ่งแล้ว คุณมีความพึงพอใจต่อชีวิตของคุณทุกวันนี้ในภาพรวมอย่างไร" (Haerpfer et al., 2020) การวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในมิติทางด้านการประเมินชีวิต ถือว่าเป็นการวัดที่นิยมมากที่สุด เนื่องจากสื่อสารกับผู้ตอบได้เข้าใจง่าย และเป็นการสรุปภาพรวมของชีวิตทางด้านประสบการณ์ในระยะยาว (Clark et al., 2018) การจัดทำรายงานความสุขโลก หรือ The World Happiness Report เลือกลงใช้การประเมินมิติทางด้านการประเมินชีวิต (Life Evaluation) เป็นมิติหลักในการวัดความสุขของคนในแต่ละประเทศทั่วโลก โดยใช้แบบสอบถามที่เรียกว่า การประเมินแบบขั้นบันไดแห่งความสุข (Cantril Ladder) (Helliwell et al., 2022)

มิติทางด้านอารมณ์ (Affect) เป็นการประเมินตามจุดช่วงของเวลานั้น ๆ ซึ่งเป็นการประเมินความรู้สึกที่เกิดขึ้นในระยะสั้น ในขณะที่มิติทางด้านการประเมินชีวิตจะเป็นการประเมินในภาพรวมที่สะท้อนการสังเคราะห์จากประสบการณ์ในอดีตถึงปัจจุบันซึ่งใช้ระยะเวลาที่ยาวนานกว่า มิติด้านอารมณ์สามารถแบ่งออกได้ 2 ด้าน คือ มิติทางอารมณ์ด้านบวก (Positive affect) และอารมณ์ด้านลบ (Negative affect) ยกตัวอย่าง การประเมินอารมณ์ด้านบวก เช่น ถามว่าคุณมีความรู้สึกต่าง ๆ ในระดับใด ความรู้สึกด้านบวกดังกล่าวประกอบด้วย การสอบถามเกี่ยวกับความสุข (Happiness) ความเบิกบานใจ (Joy) ความรู้สึกผ่อนคลาย (Well-rested) นอกจากความรู้สึกด้านบวกที่กล่าวมาข้างต้น Kashdan (2004) และการสำรวจของ British Household Panel Survey (BHPS) ได้ระบุถึง ความรู้สึกด้านความภูมิใจในตนเอง (pride) เข้าไปเป็นข้อคำถามหนึ่งเกี่ยวกับการประเมินความรู้สึกด้านบวกด้วยเช่นเดียวกัน (Institute for Social and Economic Research, 2018) ในทางกลับกัน การประเมินอารมณ์ด้านลบจะวัดจากคำถามที่ให้ประเมินความรู้สึกเกี่ยวกับ ความเครียด (stress) ความหดหู่ (depression) ความกระวนกระวายใจ (nervous) ความโกรธ (anger) ความกลัว (fear) และความเศร้า (sadness) เป็นต้น

มิติสุดท้าย คือ มิติด้านคุณค่าในชีวิตหรือการมีเป้าหมายในชีวิต (Eudaimonia) ทั้งนี้ OECD (2013) ได้อธิบายมิตินี้ว่า เป็นการสะท้อนความสำเร็จของการประเมินตนเองในด้านการใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมาย การใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า หรือการเห็นคุณค่าในตัวเอง จะเห็นได้ว่ามิตินี้เป็นมิติที่มีความลุ่มลึกมากกว่ามิติทางด้านการประเมินชีวิตของ Office for National Statistics (2020) ได้ออกแบบเครื่องมือในการวัดมิติดังกล่าวโดยใช้คำถามข้อเดียว คือ "โดยรวมแล้วคุณรู้สึกว่าสิ่งที่คุณทำในชีวิตมีคุณค่ามากน้อยอย่างไร" การสำรวจ The Socio-Economic Panel (SOEP) จะถามว่า คุณมีความรู้สึกว่าคุณทำในชีวิตมีคุณค่าและมีประโยชน์หรือไม่ (Schupp, 2012) การสำรวจของ British Household Panel Survey (BHPS) ใช้ข้อคำถามว่า คุณรู้สึกว่าคุณได้มีส่วนร่วมในการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์มากน้อยแค่ไหน และ คุณเคยคิดว่าตัวเองเป็นคนไร้ค่าหรือไม่ (Institute for Social and Economic Research, 2018) กล่าวได้ว่า ข้อจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ชุดการสำรวจสภาวะทาง

สังคมและวัฒนธรรม สะท้อนความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยด้านการประเมินชีวิต และอารมณ์เชิงบวกและเชิงลบเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีเครื่องมือที่ครอบคลุมการวัดในส่วนมิติด้านคุณค่าในชีวิตหรือการมีเป้าหมายในชีวิต (Eudaimonia)

กล่าวโดยสรุป คือ ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในมิติทางด้านการประเมินชีวิต จะเป็นการสะท้อนการประเมินชีวิตในระยะยาว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับจุดของช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในการประเมิน ในทางกลับกัน การประเมินด้านอารมณ์จะสะท้อนบริบทด้านเวลาในระยะสั้น ซึ่งอาจไม่ได้มีความสัมพันธ์กับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ของบุคคลนั้น ๆ (Helliwell & Putman, 2004) ข้อเสนอแนะในการจัดเก็บข้อมูลความอยู่ดีมีสุขในระดับประเทศในรายงานของ OECD (2013) และ Dolan and Metcalfe (2012) เสนอว่า หากเป็นไปได้ควรแยกการวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยออกเป็นมิติต่าง ๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงสู่การออกแบบนโยบายความสุขในระยะสั้นและระยะยาวได้

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยแล้วนั้น ลำดับต่อมาคือการทบทวนวรรณกรรมว่า ปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย งานวิจัยในอดีตที่ผ่านมาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย สามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ ปัจจัยส่วนบุคคลหรือปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยกตัวอย่างเช่น Clark et al. (2008) พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตในระดับปัจเจกบุคคล คือ การว่างงาน ภาวะสุขภาพจิต และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในครอบครัวและสังคม งานศึกษาโดยการใช้ข้อมูล Panel data จากประเทศสหรัฐอเมริกา โดย Kamp Dush and Amato (2005) พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครัวเรือน ซึ่งสะท้อนผ่านกิจกรรมที่ทำร่วมกันในครัวเรือน และการแสดงออกซึ่งความเข้าใจซึ่งกันและกัน ส่งผลด้านบวกต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในหลากหลายมิติ เช่น มิติการประเมินชีวิต มิติทางอารมณ์ และมิติในการนับถือตนเอง

การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของความสัมพันธ์ในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในประเทศไทย ส่วนใหญ่นั้น มักเป็นการวิเคราะห์ด้วยข้อมูลภาคตัดขวางและพิจารณาเฉพาะมิติด้านเดียวของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย Chantranapaporn and Wongkumsin (2019) และ Malathum et al. (2009) พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ Suriyanrattakorn (2022) ใช้ข้อมูลการสำรวจคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในปี 2018 พบว่า ปัจจัยทางด้านครอบครัวมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตของคนทั้ง 3 รุ่น คือ กลุ่ม Baby Boomer กลุ่ม Gen X และกลุ่ม Gen Y และที่สำคัญไปกว่านั้นคือเมื่อใช้วิธี Life Satisfaction Approach เพื่อแปลงค่าปัจจัยด้านทุนทางสังคมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตให้เป็นตัวเงิน พบว่า คนไทยให้ความสำคัญกับความอบอุ่นในครอบครัวมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ในลำดับถัดไปจะเป็นการแสดงข้อมูล และระเบียบวิธีการวิจัยเพื่อยืนยันว่าสัมพันธ์ภาพในครอบครัวส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทยหรือ/และส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในมิติใด

วิธีดำเนินการวิจัย

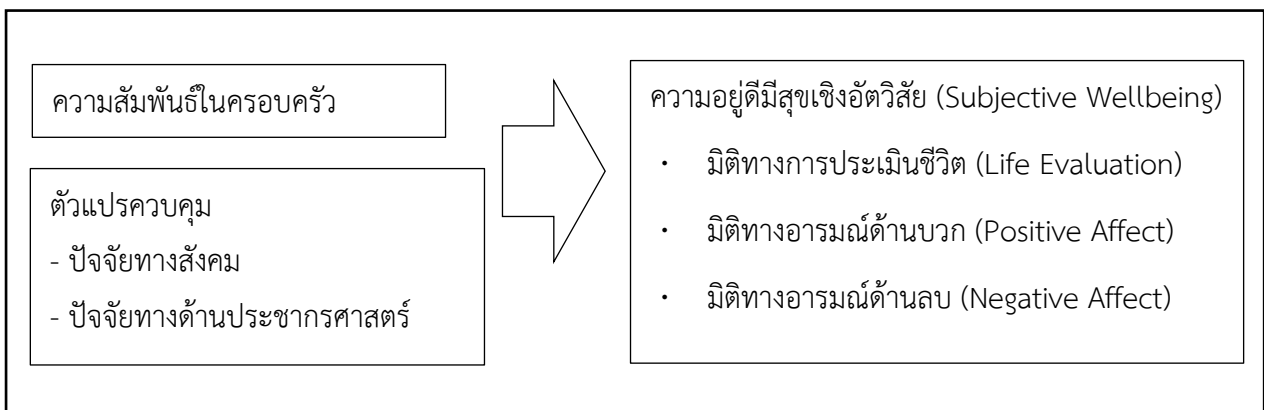
ข้อมูล

การศึกษานี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ คือ การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม ปี 2018 ข้อมูลดังกล่าวเป็นการเก็บข้อมูลจากทุกจังหวัดในประเทศไทยจำนวน 67,453 ตัวอย่าง แต่ในการวิเคราะห์เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10,934 คน โดยตัดข้อมูลที่เป็น missing value และเลือกเฉพาะที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป และสามารถตอบคำถามได้ด้วยตัวเองเท่านั้น การเก็บข้อมูลชุดนี้สามารถสะท้อนบริบทของประเทศไทยในภาพรวมได้ เนื่องจากใช้แผนการสุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ Stratified Two-stage Sampling โดยมีกรุงเทพมหานครและจังหวัดเป็นสตราตัม ครอบคลุมทั้งภาคกลางเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ตัวแปรตามของแบบจำลองในการวิเคราะห์นี้ คือ ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ในส่วนมิติทางด้านการประเมินชีวิต จะวัดจากการถามคำถามที่ให้ผู้ตอบประเมินความพึงพอใจในชีวิตของตนเอง โดยคำตอบเป็นลักษณะมาตรเรียงอันดับ คือ 0 หมายถึง ไม่พึงพอใจในชีวิตเลย 1 พึงพอใจในชีวิตเล็กน้อย หากตอบ 2 คือ พึงพอใจในชีวิตมาก และ 3 หมายถึงพึงพอใจในชีวิตมากที่สุด ในส่วนมิติทางอารมณ์ (Affect) ด้านบวก จะวัดจากการให้ผู้ตอบประเมินเกี่ยวกับความรู้สึกสบายใจ และความรู้สึกภูมิใจตนเอง (คำตอบมี 4 ทางเลือก คือ 0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก, 3 = มากที่สุด) มิติทางด้านลบ พิจารณาจากข้อคำถามที่ให้ประเมินเกี่ยวกับความรู้สึกเบื่อหน่ายท้อแท้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน รู้สึกผิดหวังในตัวเอง และรู้สึกว่าชีวิตมีแต่ความทุกข์ (คำตอบมี 4 ทางเลือก คือ 0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก, 3 = มากที่สุด) (ตาราง 1)

ภาพประกอบ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบ 1 แสดง กรอบการวิจัยในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยโดยมีตัวแปรควบคุมคือ ปัจจัยทางสังคมปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ กล่าวคือ ตัวแปรอธิบายหลักที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งเครื่องมือที่ใช้วัด คือ การให้ผู้ตอบประเมินว่าสมาชิกในครอบครัวมีความรักและผูกพันต่อกันอย่างไร (คำตอบประกอบด้วย 0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก และ 3 = มากที่สุด) ตัวแปรควบคุมที่ใช้ประกอบด้วย กลุ่มตัวแปรทางด้านสังคม ประกอบด้วย 1) การ

ช่วยเหลือสนับสนุนจากเพื่อน (มีเพื่อนหรือคนอื่น ๆ ในสังคม คอยช่วยเหลือในยามที่ต้องการ) 2) รู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชุมชน 3) การช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน (เมื่อเดือดร้อนมีหน่วยงานในชุมชนช่วยเหลือหรือไม่)

กลุ่มตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย อายุ เพศสภาพ ภาวะสุขภาพกาย สถานภาพสมรส ลักษณะของที่อยู่อาศัย การศึกษา สถานภาพการทำงาน ข้อจำกัดของข้อมูลการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ไม่ได้มีการสอบถามเกี่ยวกับรายได้ของครัวเรือน ซึ่งรายได้ถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในแบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงใช้ตัวแปรทรัพย์สินหรือสิ่งของที่มีในครัวเรือนเป็นตัวแทน ตัวแปรรายได้ โดยทรัพย์สินหรือสิ่งของที่มีในครัวเรือน (เนื่องจากข้อมูลการสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้มีการจัดเก็บข้อมูลด้านรายได้ครัวเรือน) คำนวณจากการถามผู้ตอบว่า สมาชิกในครัวเรือนคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้หรือไม่ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในที่อยู่อาศัย โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ เครื่องซักผ้า เครื่องปรับอากาศ รถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์ อินเทอร์เน็ต

ตาราง 1

ลักษณะของตัวแปรในแบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

ตัวแปร	คำอธิบายตัวแปร
ตัวแปรผลลัพธ์	
ความพึงพอใจในชีวิต	รู้สึกพึงพอใจในชีวิตของตนเอง
ความสบายใจ	ความรู้สึกสบายใจ
ความภูมิใจตนเอง	ความรู้สึกภูมิใจตนเอง
ความเบื่อหน่าย	รู้สึกเบื่อหน่ายต่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน
ความผิดหวังในตัวเอง	รู้สึกผิดหวังในตัวเอง
ความทุกข์	รู้สึกว่าชีวิตมีแต่ความทุกข์ (ตัวแปรผลลัพธ์ทั้ง 6 ตัวแปร คำตอบประกอบด้วย 4 คำตอบคือ 0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก, 3 = มากที่สุด)
ตัวแปรอธิบาย	
ความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งเครื่องมือที่ใช้วัด	ครอบครัวของท่านมีความรักและผูกพันต่อกันอย่างไร (0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก และ 3 = มากที่สุด)
ตัวแปรควบคุม	
ตัวแปรทางสังคม	
การช่วยเหลือจากคนในสังคม	มีเพื่อนหรือคนอื่น ๆ ในสังคม คอยช่วยเหลือในยามที่ต้องการ (0 = น้อยหรือไม่มีเลย, 1 = มากถึงมากที่สุด)

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	คำอธิบายตัวแปร
ความปลอดภัยในชุมชน	รู้สึกมั่นคงปลอดภัยในทรัพย์สินเมื่ออยู่ในชุมชน (0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก และ 3 = มากที่สุด)
การช่วยเหลือจากภาครัฐ	เมื่อเดือดร้อนมีหน่วยงานในชุมชนช่วยเหลือ (0 = ไม่เลย, 1 = เล็กน้อย, 2 = มาก และ 3 = มากที่สุด)
ตัวแปรทางประชากรศาสตร์	
อายุ	
เพศ	1 = ชาย, 0 = หญิง
สุขภาพกาย	ระดับสุขภาพ (คะแนน 0-10 โดย 0 = สุขภาพแย่มาก, 10 = สุขภาพดีมาก)
สถานภาพสมรส	1 = สมรส, 0 = ไม่ได้สมรส
ทรัพย์สิน	จำนวนทรัพย์สินและสิ่งของที่สมาชิกในครัวเรือนคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ (รายการในการถามประกอบด้วย มีไฟฟ้าเข้าถึง โทรศัพท์ เครื่องเล่นวิดีโอ/ซีดี/ดีวีดี โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ ตู้เย็น ไมโครเวฟ/เตาอบ เครื่องซักผ้า เครื่องปรับอากาศ รถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์ และอินเทอร์เน็ต)
ลักษณะบ้าน	1 = ลักษณะของที่อยู่อาศัย ที่เป็นแบบใช้วัสดุไม่ถาวรในท้องถิ่น ใช้วัสดุใช้แล้ว เช่น ไม้ ลัง, 0 = ลักษณะบ้านที่ทำจากวัสดุคงทนถาวร
การศึกษา	1 = ไม่เคยเรียน, 2 = ประถมศึกษา, 3 = มัธยม - อนุปริญญา 4 = ปริญญาตรี, 5 = สูงกว่าปริญญาตรี
สถานภาพการทำงาน	1 = นายจ้าง/ผู้ประกอบการธุรกิจของตนเอง, 2 = ทำธุรกิจในครัวเรือน, 3 = ลูกจ้างรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ, 4 = ลูกจ้างเอกชน

ที่มา. ปรับจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ในเบื้องต้นก่อนที่จะใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย จะมีการทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ผลจากการสรุปข้อมูล พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 75.3% ตอบว่า ตนเองมีความพึงพอใจในชีวิตในระดับมาก และ 9.1% ระบุว่าตนเองมีความพึงพอใจในชีวิตในระดับมากที่สุด ในขณะที่ 15.6% ประเมินตนเองว่าไม่พอใจในชีวิตเลยหรือพอใจในระดับต่ำ ในมิติทางด้านอารมณ์เชิงบวก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่า 70% มีความสบายใจและภูมิใจตนเองในระดับมาก ในด้านมิติทางอารมณ์เชิงลบประมาณ 3-4% ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ตอบว่าตนเองมีความรู้สึกความเบื่อหน่าย ผิดหวังในตัวเอง และมีความทุกข์ในระดับมากถึงมากที่สุด จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรตามความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ซึ่งประกอบด้วย ความพึงพอใจในชีวิต ความสบายใจ ความภูมิใจตนเอง ความเบื่อหน่าย

ความผิดหวังในตัวเอง และความทุกข์ มีความแปรปรวนของการตอบที่แตกต่างกัน ดังนั้นการพิจารณาแยกวิเคราะห์ตามองค์ประกอบความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยอาจจะช่วยให้เห็นภาพในมิติระยะสั้นและระยะยาว เกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรอธิบายกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

ตาราง 2

การแจกแจงความถี่ของตัวแปรความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

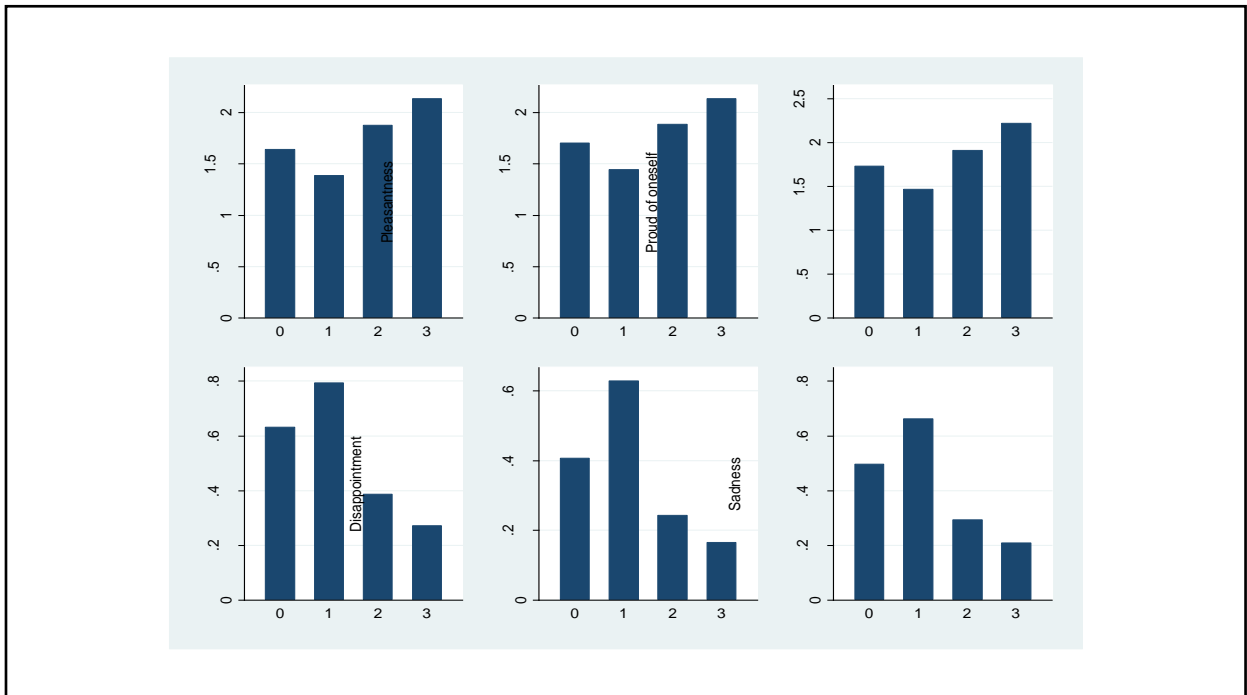
		ความถี่ (%)
ความพึงพอใจในชีวิต	ไม่เลย	0.7
	เล็กน้อย	14.9
	มาก	75.3
	มากที่สุด	9.1
ความสบายใจ	ไม่เลย	0.8
	เล็กน้อย	13.3
	มาก	77.3
	มากที่สุด	8.6
ความภูมิใจตนเอง	ไม่เลย	0.5
	เล็กน้อย	12.5
	มาก	75.3
	มากที่สุด	11.6
ความเปื้อน่าย	ไม่เลย	67.2
	เล็กน้อย	28.6
	มาก	4.0
	มากที่สุด	0.2
ความผิดหวังในตัวเอง	ไม่เลย	79.2
	เล็กน้อย	18.3
	มาก	2.4
	มากที่สุด	0.2
ความทุกข์	ไม่เลย	75.0
	เล็กน้อย	21.8
	มาก	3.0
	มากที่สุด	0.2

ที่มา. ปรับจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ในการศึกษาครั้งนี้ตัวแปรหลักที่ผู้วิจัยสนใจ คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว เนื่องจากต้องการทราบว่า ผู้ที่ตอบว่าตนเองมีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อบอุ่นมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในมิติใดบ้าง ภาพประกอบ 2 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแผนภูมิแท่ง เพื่อพิจารณาว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าตนเองอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นนั้น โดยเฉลี่ยแล้วจะมีค่าคะแนนความพึงพอใจในชีวิตและอารมณ์ด้านบวก/ลบ เฉลี่ยมากน้อยแตกต่างกัน เมื่อเทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าครอบครัวตนเองไม่อบอุ่น ข้อมูลจากแผนภาพแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองมีความรักและผูกพันต่อกันมากที่สุดนั้น จะมีค่าคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในชีวิต ความสบายใจ และภูมิใจในตัวเอง มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด และเมื่อพิจารณามิติเชิงอารมณ์ทางด้านบวกและด้านลบ ก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะมีค่าเฉลี่ยของความรู้สึกทางบวกที่มากกว่า และทางลบที่น้อยกว่ากลุ่มที่ตอบว่าครอบครัวตนเองมีความรักและผูกพันน้อย เพื่อให้การวิเคราะห์มีความถูกต้องและชัดเจนมากยิ่งขึ้นก่อนที่จะสรุปผล ในลำดับต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธ์ภาพความอบอุ่นครอบครัวและความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย โดยจะมีการควบคุมตัวแปรที่สำคัญที่คาดว่าจะมีผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยพิจารณาในแบบจำลองร่วมด้วย

ภาพประกอบ 2

ค่าเฉลี่ยความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย แบ่งตามระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว

หมายเหตุ. แกนนอน คือ ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัว โดย 0 คือ สัมพันธภาพในระดับต่ำที่สุด และ 3 คือ ระดับที่ดีที่สุด

วิธีการศึกษา

แบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยอ้างอิงจากแนวคิดและงานวิจัย Clark et.al (2018) และ OECD (2013) และ Chandoevit and Suriyanrattakorn (2022) เนื่องจากตัวแปรตามในการศึกษาครั้งนี้มีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบเรียงอันดับ (Ordinal Scale) ดังนั้นแบบจำลองที่เลือกใช้ในการวิเคราะห์ คือ แบบจำลอง Ordered Probit Regression ในการประมาณการความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยสามารถเขียนให้อยู่ในรูปแบบจำลองได้ดังนี้

$$LifeSat_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (1)$$

$$Pleasant_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (2)$$

$$Proud_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (3)$$

$$Bore_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (4)$$

$$Disappoint_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (5)$$

$$Sad_i = \pi_0 + \pi_1 family_i + \pi_2 Social_i + \pi_3 demo_i + \mu_i \quad (6)$$

แบบจำลองในการวิเคราะห์ประกอบด้วย 6 แบบจำลอง โดยตัวแปรตามประกอบด้วย ตัวแปร LifeSat คือ ความพึงพอใจในชีวิตของผู้ตอบคนที่ i ซึ่งโอกาสในการตอบมี 4 ทางเลือก เรียงจาก 1 ถึง 4 โดย คือ 1 = ไม่พอใจในชีวิตเลย, 2 = พอใจเล็กน้อย, 3 = พอใจมาก และ 4 = พอใจมากที่สุด แบบจำลองที่ (2)-(3) คือมิติทางอารมณ์ด้านบวกที่ประกอบด้วย ตัวแปรตาม คือ ความสบายใจ (Pleasant) และ ความรู้สึกภูมิใจตนเอง (Proud) แบบจำลองที่ (4)-(6) คือ มิติทางอารมณ์ด้านลบ คือ ความรู้สึกเบื่อหน่าย (Bore) ความผิดหวังในตัวเอง (Disappoint) และความรู้สึกเป็นทุกข์ (Sad) ในส่วนสำหรับตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย ตัวแปร Family คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และ Social คือเวกเตอร์ที่เกี่ยวกับปัจจัยทางด้านสังคมที่ประกอบด้วย การช่วยเหลือจากคนในสังคม ความปลอดภัยในชุมชน และการช่วยเหลือจากภาครัฐ ส่วนเวกเตอร์ Demo หมายถึงกลุ่มตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ ที่ใช้เป็นตัวแปรควบคุม ยกตัวอย่างเช่น อายุ การศึกษา สุขภาพกาย และสถานภาพการทำงาน

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จากแบบจำลอง Ordered Probit Regression

แบบจำลองที่ (1) ในตาราง 3 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอธิบายกับมิติทางด้าน การประเมินชีวิต ซึ่งเป็นมิติที่สะท้อนความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่มองภาพในระยะยาว ในขณะที่แบบจำลองที่ (2) ถึง (6) ตัวแปรตามคือมิติอารมณ์ทางด้านบวกและลบ ซึ่งเป็นมิติที่สะท้อนความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในระยะสั้น ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำการทดสอบปัญหา multicollinearity เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรอิสระในแบบจำลองมีค่าสหสัมพันธ์มากน้อยอย่างไร ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กันเองน้อยกว่า 50% และค่า VIF เท่ากับ 8.23 ซึ่งถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair et al., 1995) นอกจากนั้นได้ทำการทดสอบ

Goodness of Fit ของแบบจำลอง โดยพิจารณาจากค่า Likelihood ratio Chi-square มีค่า P -value เท่ากับ .000 ซึ่งอธิบายได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัว ที่ไม่เท่ากับศูนย์ ในการแปรผลค่าสัมประสิทธิ์จากแบบจำลอง Ordered Probit จะพิจารณาเฉพาะเครื่องหมายหน้าค่าสัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวแปรเท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอธิบายและความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า การมีครอบครัวที่อบอุ่นสามารถอธิบายความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยได้ทั้ง 3 มิติ (การประเมินชีวิต อารมณ์ทางด้านบวก และอารมณ์ทางด้านลบ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99% โดยผู้ที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองมีความรักและผูกพันต่อกันมาก จะมีความน่าจะเป็นที่จะมีความพึงพอใจในชีวิตมากกว่า และมีความสุขและภูมิใจในตัวเองมากกว่า เมื่อเทียบกับคนที่ตอบว่าตนเองอยู่ในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น นอกจากนี้ยังมีความน่าจะเป็นที่จะเป็นทุกข์ ผิดหวัง เบื่อหน่าย น้อยกว่ากลุ่มที่ตอบว่าตนเองมาจากครอบครัวที่ไม่อบอุ่นหรือมีความอบอุ่นน้อย

เมื่อพิจารณาเฉพาะมิติการประเมินชีวิต พบว่า ตัวแปรที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิตส่วนบุคคลได้ คือ การมีครอบครัวที่อบอุ่น ความปลอดภัยในชุมชน ความช่วยเหลือจากรัฐในภาวะยากลำบาก และปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ เช่น อายุ สุขภาพกาย ทรัพย์สิน ระดับการศึกษา อย่างไรก็ตามหากพิจารณามิติความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยอื่น ๆ ร่วมด้วย การศึกษาครั้งนี้พบว่า มีเพียง 5 ตัวแปรเท่านั้น สามารถอธิบายความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยได้ทั้งมิติการประเมินชีวิต อารมณ์ทางบวก (สบายใจ ภูมิใจ) และอารมณ์ทางลบ (เบื่อหน่าย ผิดหวัง เป็นทุกข์) ตัวแปรสำคัญดังกล่าว คือ การมีครอบครัวอบอุ่น อายุ สุขภาพกาย ทรัพย์สิน และการศึกษา

ตาราง 3

แบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

	มิติการประเมิน ชีวิต	มิติอารมณ์ทางบวก		มิติอารมณ์ทางลบ		
	แบบจำลอง (1) พอใจในชีวิต	แบบจำลอง (2) สบายใจ	แบบจำลอง (3) ภูมิใจ	แบบจำลอง (4) เบื่อหน่าย	แบบจำลอง (5) ผิดหวัง	แบบจำลอง (6) เป็นทุกข์
ครอบครัวอบอุ่นน้อย	-0.239* [0.125]	-0.251** [0.127]	-0.302** [0.125]	0.106 [0.120]	0.225* [0.130]	0.05 [0.123]
ครอบครัวอบอุ่นมาก	0.369*** [0.114]	0.321*** [0.116]	0.254** [0.114]	-0.263** [0.109]	-0.158 [0.119]	-0.352*** [0.112]
ครอบครัวอบอุ่นมากที่สุด	0.849*** [0.117]	0.841*** [0.119]	0.901*** [0.117]	-0.427*** [0.112]	-0.362*** [0.123]	-0.489*** [0.116]
ตัวแปรทางสังคม						
มีเพื่อนคอยช่วยเหลือมาก	0.297*** [0.034]	0.272*** [0.035]	0.316*** [0.034]	-0.047 [0.033]	-0.078** [0.036]	-0.045 [0.035]
ชุมชนมีความปลอดภัยน้อย	0.219 [0.193]	0.205 [0.193]	-0.247 [0.195]	0.032 [0.189]	0.097 [0.207]	0.382* [0.216]
ชุมชนมีความปลอดภัยมาก	0.356* [0.192]	0.422** [0.192]	-0.074 [0.194]	-0.08 [0.188]	0.025 [0.206]	0.347 [0.215]
ชุมชนมีความปลอดภัยมากที่สุด	0.718*** [0.199]	0.855*** [0.198]	0.317 [0.200]	-0.047 [0.195]	0.057 [0.214]	0.439** [0.222]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ เล็กน้อย	0.024 [0.051]	0.014 [0.052]	-0.101** [0.051]	-0.044 [0.049]	-0.092* [0.054]	-0.071 [0.052]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ มาก	0.127** [0.051]	0.087* [0.052]	-0.044 [0.051]	-0.141*** [0.050]	-0.120** [0.054]	-0.149*** [0.052]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ มากที่สุด	0.436*** [0.085]	0.307*** [0.086]	0.323*** [0.085]	-0.216** [0.090]	-0.002 [0.097]	-0.128 [0.093]
ตัวแปรทางประชากรศาสตร์						
อายุ	0.011*** [0.001]	0.008*** [0.001]	0.007*** [0.001]	-0.009*** [0.001]	-0.007*** [0.001]	-0.006*** [0.001]

ตาราง 3 (ต่อ)

	มิติการประเมิน ชีวิต	มิติอารมณ์ทางบวก		มิติอารมณ์ทางลบ		
	แบบจำลอง (1) พอใจในชีวิต	แบบจำลอง (2) สบายใจ	แบบจำลอง (3) ภูมิใจ	แบบจำลอง (4) เบื่อหน่าย	แบบจำลอง (5) ผิดหวัง	แบบจำลอง (6) เป็นทุกข์
เพศ (1 = ชาย)	0.024 [0.026]	0.004 [0.026]	0.032 [0.026]	-0.055** [0.026]	-0.027 [0.029]	-0.069** [0.027]
สุขภาพกาย	0.192*** [0.011]	0.187*** [0.011]	0.150*** [0.011]	-0.138*** [0.011]	-0.124*** [0.012]	-0.147*** [0.011]
สถานภาพสมรส (สมรส)	0.039 [0.028]	0.015 [0.029]	-0.045 [0.028]	-0.072*** [0.028]	-0.089*** [0.031]	-0.02 [0.029]
ทรัพย์สิน	0.055*** [0.006]	0.037*** [0.007]	0.042*** [0.006]	-0.021*** [0.006]	-0.027*** [0.007]	-0.039*** [0.007]
ลักษณะบ้าน (ใช้วัสดุไม่ถาวร)	-0.069 [0.191]	0.001 [0.196]	-0.512*** [0.189]	0.345* [0.179]	0.556*** [0.181]	0.305* [0.184]
ประถมศึกษา	0.275*** [0.072]	0.071 [0.074]	0.257*** [0.072]	-0.039 [0.072]	-0.136* [0.076]	-0.105 [0.073]
มัธยม-อนุปริญญา	0.446*** [0.077]	0.200** [0.079]	0.359*** [0.077]	-0.091 [0.076]	-0.232*** [0.081]	-0.210*** [0.078]
ปริญญาตรี	0.670*** [0.087]	0.373*** [0.089]	0.581*** [0.086]	-0.296*** [0.087]	-0.421*** [0.094]	-0.394*** [0.090]
สูงกว่าปริญญาตรี	0.838*** [0.121]	0.467*** [0.123]	0.814*** [0.119]	-0.543*** [0.130]	-0.630*** [0.153]	-0.746*** [0.150]
ทำธุรกิจในครัวเรือน	0.079 [0.067]	0.019 [0.068]	-0.006 [0.065]	-0.007 [0.065]	-0.051 [0.074]	0.009 [0.068]
ลูกจ้างรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ	0.038 [0.047]	-0.075 [0.047]	-0.04 [0.046]	0.059 [0.047]	0.007 [0.054]	0.008 [0.052]
ลูกจ้างเอกชน	-0.132*** [0.031]	-0.069** [0.032]	-0.086*** [0.031]	0.118*** [0.030]	0.120*** [0.034]	0.003 [0.032]
R-squared	0.1434	0.126	0.133	0.0432	0.047	0.0449
N	10,933	10,933	10,933	10,933	10,933	10,933

หมายเหตุ. *** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 1%, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 5%, * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 10% ค่าในวงเล็บ แสดงค่า Standard error

การทดสอบ Robustness Test

การทดสอบความคงเส้นคงวา (Robustness Test) จัดทำขึ้นเพื่อพิสูจน์ว่าค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ การทดสอบ Robustness Test มีหลายรูปแบบ แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะทดสอบโดยใช้แบบจำลองเดิมแยกวิเคราะห์ตามลักษณะของประชากรที่แบ่งตามเพศสภาพ (ชาย, หญิง) ผลจากการวิเคราะห์ในตารางที่ 4 พบว่า เครื่องหมายหน้าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรมีความสอดคล้องกับตารางที่ 3 ซึ่งยืนยันว่าการมีครอบครัวอบอุ่นมีความสัมพันธ์กับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยทั้งสามมิติ

ตาราง 4

แบบจำลองความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย จำแนกการวิเคราะห์ตามเพศหญิงและชาย

	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11
ครอบครัวอบอุ่นน้อย	-0.195 [0.180]	-0.303* [0.181]	-0.183 [0.180]	-0.345** [0.176]	-0.214 [0.179]	0.076 [0.168]	0.124 [0.173]	0.347* [0.184]	0.078 [0.185]	0.212 [0.175]	-0.148 [0.176]
ครอบครัวอบอุ่นมาก	0.241 [0.159]	0.333** [0.170]	0.312* [0.160]	0.285* [0.164]	0.238 [0.158]	-0.309** [0.156]	-0.217 [0.153]	-0.103 [0.173]	-0.226 [0.165]	-0.264 [0.164]	-0.453*** [0.155]
ครอบครัวอบอุ่นมากที่สุด	0.716*** [0.164]	0.846*** [0.174]	0.845*** [0.165]	0.945*** [0.168]	0.869*** [0.163]	-0.466*** [0.160]	-0.386** [0.158]	-0.351** [0.178]	-0.370** [0.171]	-0.454*** [0.168]	-0.525*** [0.161]
มีเพื่อนคอยช่วยเหลือมาก	0.263*** [0.052]	0.286*** [0.046]	0.247*** [0.053]	0.304*** [0.045]	0.327*** [0.052]	-0.022 [0.044]	-0.073 [0.050]	-0.082* [0.048]	-0.068 [0.055]	-0.023 [0.047]	-0.065 [0.053]
ชุมชนมีความปลอดภัยน้อย	-0.069 [0.269]	0.469* [0.282]	-0.053 [0.265]	-0.515* [0.282]	-0.036 [0.269]	0.065 [0.281]	0.02 [0.257]	0.575* [0.344]	-0.204 [0.267]	0.810** [0.365]	0.111 [0.277]
ชุมชนมีความปลอดภัยมาก	0.188 [0.267]	0.618** [0.281]	0.261 [0.263]	-0.401 [0.281]	0.212 [0.267]	-0.039 [0.280]	-0.101 [0.254]	0.51 [0.344]	-0.282 [0.265]	0.786** [0.365]	0.063 [0.274]
ชุมชนมีความปลอดภัยมากที่สุด	0.504* [0.278]	1.064*** [0.289]	0.690** [0.274]	0.012 [0.289]	0.582** [0.278]	-0.002 [0.289]	-0.076 [0.267]	0.594* [0.352]	-0.313 [0.280]	0.863** [0.372]	0.184 [0.286]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐเล็กน้อย	-0.026 [0.076]	0.067 [0.070]	-0.042 [0.076]	-0.084 [0.069]	-0.116 [0.076]	-0.013 [0.068]	-0.087 [0.073]	-0.122 [0.074]	-0.062 [0.080]	-0.055 [0.072]	-0.09 [0.076]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐมาก	0.077 [0.076]	0.139** [0.070]	0.03 [0.077]	0.005 [0.069]	-0.093 [0.076]	-0.105 [0.068]	-0.189*** [0.073]	-0.111 [0.075]	-0.137* [0.080]	-0.105 [0.073]	-0.207*** [0.076]
ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐมากที่สุด	0.243* [0.132]	0.457*** [0.114]	0.1 [0.133]	0.430*** [0.111]	0.193 [0.132]	-0.319*** [0.122]	-0.095 [0.135]	0.016 [0.128]	-0.024 [0.151]	-0.069 [0.124]	-0.205 [0.143]
อายุ	0.009*** [0.002]	0.008*** [0.002]	0.009*** [0.002]	0.007*** [0.002]	0.007*** [0.002]	-0.009*** [0.002]	-0.008*** [0.002]	-0.007*** [0.002]	-0.008*** [0.002]	-0.005*** [0.002]	-0.007*** [0.002]
สุขภาพกาย	0.189*** [0.017]	0.166*** [0.015]	0.216*** [0.017]	0.150*** [0.015]	0.149*** [0.017]	-0.142*** [0.015]	-0.134*** [0.016]	-0.125*** [0.016]	-0.124*** [0.018]	-0.137*** [0.015]	-0.160*** [0.017]
สถานภาพสมรส (สมรส)	0.016 [0.040]	0.007 [0.042]	0.024 [0.040]	-0.011 [0.041]	-0.079** [0.040]	-0.108*** [0.041]	-0.031 [0.039]	-0.085* [0.045]	-0.083* [0.044]	-0.014 [0.043]	-0.023 [0.041]

ตาราง 4 (ต่อ)

	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11
ทรัพย์สิน	0.049*** [0.010]	0.033*** [0.009]	0.043*** [0.010]	0.048*** [0.008]	0.033*** [0.010]	-0.014* [0.008]	-0.030*** [0.010]	-0.019** [0.009]	-0.038*** [0.011]	-0.037*** [0.009]	-0.042*** [0.010]
ลักษณะบ้าน (ใช้วัสดุไม่ถาวร)	-0.358 [0.302]	0.125 [0.253]	-0.203 [0.310]	-0.465* [0.245]	-0.592** [0.298]	0.443* [0.229]	0.191 [0.291]	0.568** [0.234]	0.544* [0.288]	0.247 [0.239]	0.379 [0.288]
ประถมศึกษา	0.228** [0.102]	0.065 [0.107]	0.079 [0.103]	0.462*** [0.103]	0.063 [0.101]	-0.044 [0.104]	-0.04 [0.100]	-0.053 [0.112]	-0.211** [0.104]	-0.134 [0.104]	-0.085 [0.102]
มัธยม-อนุปริญญา	0.396*** [0.110]	0.183 [0.112]	0.224** [0.112]	0.537*** [0.108]	0.199* [0.110]	-0.128 [0.109]	-0.05 [0.108]	-0.168 [0.118]	-0.287** [0.113]	-0.273** [0.110]	-0.147 [0.110]
ปริญญาตรี	0.652*** [0.125]	0.381*** [0.126]	0.353*** [0.127]	0.676*** [0.122]	0.518*** [0.124]	-0.340*** [0.124]	-0.278** [0.123]	-0.346** [0.137]	-0.462*** [0.132]	-0.440*** [0.128]	-0.332*** [0.128]
สูงกว่าปริญญาตรี	0.811*** [0.177]	0.504*** [0.172]	0.399** [0.179]	1.002*** [0.165]	0.675*** [0.176]	-0.412** [0.176]	-0.740*** [0.199]	-0.623*** [0.215]	-0.588*** [0.221]	-0.788*** [0.206]	-0.675*** [0.221]
ทำธุรกิจในครัวเรือน	0.082 [0.081]	0.124 [0.124]	-0.021 [0.082]	-0.062 [0.119]	0.021 [0.080]	0.281** [0.114]	-0.155* [0.081]	0.133 [0.130]	-0.156* [0.092]	0.128 [0.123]	-0.05 [0.083]
ลูกจ้างรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ	0.027 [0.079]	-0.094 [0.060]	-0.036 [0.079]	-0.022 [0.057]	-0.092 [0.078]	0.036 [0.060]	0.114 [0.079]	0.065 [0.067]	-0.095 [0.093]	0.082 [0.064]	-0.109 [0.088]
ลูกจ้างเอกชน	-0.115** [0.048]	-0.110*** [0.042]	-0.012 [0.049]	-0.059 [0.041]	-0.121** [0.048]	0.147*** [0.041]	0.077* [0.046]	0.169*** [0.045]	0.053 [0.051]	0.044 [0.043]	-0.051 [0.049]
N	4702	6231	4702	6231	4702	6231	4702	6231	4702	6231	4702

หมายเหตุ. *** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 1%, ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 5%, * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 10% ค่าในวงเล็บแสดงค่า Standard error แบบจำลอง M1 ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจในชีวิต (กลุ่มตัวอย่างชาย), M2 ตัวแปรตาม คือ ความพึงพอใจในชีวิต (กลุ่มตัวอย่างหญิง), M10 ตัวแปรตาม คือ ความรู้สึกเป็นทุกข์ (กลุ่มตัวอย่างชาย), M11 ตัวแปรตาม คือ ความรู้สึกเป็นทุกข์ (กลุ่มตัวอย่างหญิง)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความอยู่ดีมีสุขมีสองประเภท คือ ด้านภาวะวิสัยและอัตวิสัย ประเด็นที่ทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญมากขึ้นคือประเด็นด้านจิตใจหรือด้านอัตวิสัย นโยบายสาธารณะในหลายประเทศหันมาดำเนินการในเป้าหมายการออกแบบนโยบายเพื่อให้ประชาชนมีความสุขมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ประเทศนิวซีแลนด์ (New Zealand Government, Wellbeing Budget, 2022) ที่ได้จัดทำงบประมาณความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing Budget) ที่เน้นมุมมองทางด้านจิตใจของคนในประเทศมากขึ้น สำหรับประเทศไทย การดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมความสุขของคนไทย ควรเริ่มจากการศึกษาก่อนว่าปัจจัยใดที่ทำให้คนไทยมีความสุขมากหรือมีความพึงพอใจในชีวิตมากขึ้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ว่าปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของคนไทย โดยได้แบ่ง

ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยออกเป็น 3 มิติ คือ มิติทางด้านการประเมินชีวิต มิติทางด้านอารมณ์ด้านบวก และมิติทางด้านอารมณ์ด้านลบ

ผลการศึกษาที่ได้เมื่อวิเคราะห์ด้วยแบบจำลอง Ordered Probit Regression และทดสอบ Robustness Test พบว่า มีตัวแปรสำคัญ ๆ ที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ปัจจัยดังกล่าวประกอบด้วยสัมพันธภาพความอบอุ่นในครอบครัว กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าครอบครัวของตนเองมีความรักและผูกพันต่อกันมาก จะมีความน่าจะเป็นที่จะมีความพึงพอใจในชีวิตและความรู้สึกด้านบวกในระดับมาก และมีความรู้สึกด้านลบน้อยกว่ากลุ่มที่ตอบว่าครอบครัวตนเองไม่มีความอบอุ่นหรือมีความอบอุ่นน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Kamp Dush and Amato (2005) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในครัวเรือนมีความเชื่อมโยงกับมิติการประเมินชีวิตและมิติทางอารมณ์เช่นเดียวกัน ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ในสัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับสภาพจิตใจของคนไทยอย่างชัดเจนทั้งในมิติระยะสั้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ ที่สำคัญ ๆ คือ สุขภาพกาย ทรัพย์สิน และการศึกษา ที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยทั้ง 3 มิติด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า สัมพันธภาพที่อบอุ่นในครอบครัว มีความเชื่อมโยงกับความสุขของคนในสังคม นอกจากนี้ Oswald et al. (2015) พบว่าเมื่อคนมีความสุขมากขึ้น ผลผลิตในการทำงานก็จะเพิ่มมากขึ้น และการที่ผลผลิตแรงงานของคนในประเทศเพิ่มขึ้น ก็จะส่งผลต่อการเจริญเติบโตของประเทศ

ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอในการในศึกษาครั้งต่อไปซึ่งประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภาครัฐและเอกชนของไทย ในการผลักดันและส่งเสริมนโยบายที่เป็นมิตรต่อครอบครัวให้มากขึ้น Unicef (2020) กล่าวว่า นโยบายที่เป็นมิตรต่อครอบครัวทั้งที่สนับสนุนโดยภาคเอกชนหรือรัฐบาล เช่น นโยบายที่ให้สามีลาคลอดได้เพื่อช่วยภรรยาเลี้ยงดูบุตร หรือการให้บริการดูแลเด็กระหว่างวันในที่ทำงาน จะทำให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้เวลาช่วงว่างกันอย่างสมดุล ที่เอื้อต่อการทำงานและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มีความอบอุ่นมากยิ่งขึ้น สุดท้ายแล้วงานวิจัยครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น การวิเคราะห์แบบจำลองโดยใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง ซึ่งทำให้การอธิบายข้อมูลสามารถอธิบายได้ในประเด็นความสัมพันธ์ของตัวแปรเท่านั้น โดยยังไม่สามารถสรุปความเป็นเหตุและผลของตัวแปรได้ดีเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือการยืนยันผลกระทบด้านครอบครัวที่มีต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยด้วยข้อมูล Panel data นอกจากนั้นข้อจำกัดอีกประการคือ ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในมิติทางเชิงคุณค่าหรือการมีเป้าหมายในชีวิต (Eudaimonia) ไม่ได้มีการนำมาวิเคราะห์เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูล

เอกสารอ้างอิง

- Chandoevhit, W., & Suriyanrattakorn, S. (2022). *Economics of Happiness*. Log in Design Work.
- Chantranapaporn, P., & Wongkumsin, T. (2020). Family Relationship, Life Satisfaction and Spiritual Well-being among the Elderly of the Senior Club at Klong Sam Wa Public Health Center. *The Journal of Pacific Institute of Management Science*, 6(2), 177-186.

- Chen, W., Niu, G. F., Zhang, D. J., Fan, C. Y., Tian, Y., & Zhou, Z. K. (2016). Socioeconomic status and life satisfaction in Chinese adolescents: Analysis of self-esteem as a mediator and optimism as a moderator. *Personality and Individual Differences, 95*, 105–109.
<https://doi.org/10.1016/J.PAID.2016.01.036>
- Clark, A. E. (2018). Four Decades of the Economics of Happiness: Where Next? *Review of Income and Wealth, 64*(2), 245–269.
- Clark, A. E., Frijters, P., & Shields M. A. (2008). Relative Income, Happiness, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles. *Journal of Economic Literature, 46*(1), 95-144.
- Dolan, P., & Metcalfe, R. (2012). *Measuring Subjective Wellbeing: Recommendations on Measures for use by National Governments*. Cambridge University Press.
- Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., Lagos, M., Norris, P., Ponarin, E. & Puranen, B. (2020). *World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile*. <https://doi.org/10.14281/18241.1>
- Hair, J. F. Jr., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black, W. C. (1995). *Multivariate Data Analysis* (3rd ed.). Macmillan.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Akin, L. B., & Wang, S. (2022). *World Happiness Report 2022*. Sustainable Development Solutions Network.
- Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (2004). The social context of well-being. *Philosophical transactions of the Royal Society of London, 359*(1449), 1435–1446.
- Institute for Social and Economic Research. (2018). *British Household Panel Survey: Waves 1-18, 1991-2009*. <http://doi.org/10.5255/UKDA-SN-5151-2>
- Kamp Dush, C. M., & Amato, P. R. (2005). Consequences of relationship status and quality for subjective well-being. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*(5), 607–627.
- Kashdan, T. B. (2004). The assessment of subjective well-being (issues raised by the Oxford Happiness Questionnaire). *Personality and Individual Differences, 36*(5), 1225–1232.
- Malathum, P., Khongiam, J., & Intarasombat, P. (2009). Relationships of Family Support and Friend Support to Life Satisfaction of Older Adults in Rural Areas. *Rama Nurs J, 15*(3), 431-448.
- New Zealand Government. (2022). *Wellbeing Budget 2022: A Secure Future*.
<https://www.treasury.govt.nz/sites/default/files/2022-05/b22-wellbeing-budget.pdf>

- OECD (2001). *The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. OECD Publications.
- OECD. (2013). *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264191655-en>.
- Office for National Statistics. (2020). *Optimism and personal well-being: Technical report*.
<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/wellbeing/methodologies/optimismandpersonalwellbeingtechnicalreport>
- Oswald, A. J., Proto, E. & Sgroi, D. (2015) Happiness and productivity. *Journal of Labor Economics*, 33 (4). 789-822.
- Polenick, C. A., Fredman, S. J., Birditt, K. S., Zarit, S. H., (2018). Relationship Quality with Parents: Implications for Own and Partner Well-Being in Middle-Aged Couples. *Family Process*, 57(1), 253–268. <http://doi.org/10.1111/famp.12275>
- Suriyanrattakorn, S. (2022). How Much Does Social Capital Contribute to Subjective Well-being of Thai People? *Development Economic Review*, 16(1), 54-74.
- Schupp, J. D. (2012). Sozio-oekonomische Panel (SOEP). *Bundesgesundheitsbl*, 55, 767–774.
<https://doi.org/10.1007/s00103-012-1496-1>
- Unicef. (2020). *Family friendly policy*. <https://www.unicef.org/thailand/media/5791/file/Family-Friendly%20Policies:%20Handbook%20for%20Business.pdf>